

Književnost.

Češka književnost.

Český katalog bibliografický za rok 1895.
V Praze 1897. XXXVI + 252 str. Cena 1 gld. 50 kr.

Nepotrebno je obširno razlagati, kako dobro je za vsak narod dobro sestavljena bibliografija kot nekako statistično merilo duševnega napredka. Naši prvi literarni historiki so hoteli pred vsem zvedeti, kaj je narod že storil na literarnem polju, in tako smo dobili prve literarne zgodovine, ki so obsegale le bijografije in biblijografije (pr. Šafařík, Jungman in drugi). Ko je v novejšem času tudi književnost manjših slovanskih narodov rastla živeje, ni zado-stovalo več, ozirati se samo na starejšo literaturo, ampak je bilo treba kot umnemu gospodarju zaznamenovati si vsakoletne prirastke. Tako je začela naša Matica od leta 1869. priobčevati v svojih Letopisih slovensko biblijografijo. Čehi, katerih slovstvo je bilo seveda vedno bogatejše od našega, izkušali so isti čas združiti v poseben list biblijografijo in kritiko (pr. „Český Obzor literární“ 1867—1868, „Věstník bibliografický“ 1869—1873). Po svoji ideji važno podjetje je bil „Slovanský katalog bibliografický“, katerega je izšlo pet letnikov (1877—1881) v zalogi društva češko-slovanskih knjigarskih računovodcev (Spolek č. slov. knihkupeckých účetních). Priznavala se je sicer važnost in potreba vseslovanske biblijografije, ali potrebne podpore ni našlo zaslužno podjetje pri nobenem slovanskem narodu in je moralo, kakor prejšnji jednaki poskusi, prenehati leta 1882. z veliko gmotno izgubo. Šele l. 1890. je začelo isto društvo, zlasti s podporo novoustanovljene češke Akademije, izdajati iznova biblijografijo z imenovanim naslovom. Omejiti se je moralo na češko in slovaško literaturo, ki je med tem časom neprimerno narastla. Za to delo je bilo društvo odlikovano na obeh čeških razstavah, ali dasi so se gmotne razmere nekoliko zboljšale, javlja nam uredništvo, da je to žalibože predposlednji zvezek njegovega podjetja. Upati in želeti je, da se najde druga pot za to neobhodno potrebno narodno delo, ki naj bi se še razširilo in podajalo natančno sliko češkega naroda na polju njihove prosvete.

Oglejmo si nekoliko vsebino našega letnika! V znanstvenem pregledu (str. IX—XXXVI) so našeta dela po svoji stroki podobno Peruškovi razdelitvi v Letopisu Slov. Matice, ali le na kratko, brez popolnih naslovov. Vseh predelov je 21. V isto toliko delov so razdeljene muzikalije. Iz teh kratkih naslovov se dobi hiter pregled, koliko del se je izdalo v kateri stroki. Popolni naslovi pa se najdejo v drugem delu, kjer se naštevajo dela v abecednem

redu in sicer posebej v knjigi, brošure in umetniški predmeti (str. 1—154), časopisi (154—227) in muzikalije (227—252).

Navedem naj tu nekaj statističnih podatkov iz uvoda. Mislilo bi se lahko, da pri silni literarni produkciji statistično število vedno raste, toda v resnici ni tako. Zakaj primerimo li leto 1895. s prejšnjimi, vidimo, da je zaostalo ne samo za prejšnjim letom, nego je sploh najslabše v zadnjem petletju. Skupno število l. 1895. izdanih literarnih spisov je bilo 1439 proti 1630 iz l. 1894., 1498 iz l. 1893., 1517 iz l. 1892. Nazadovale po številu so zlasti te-le stroke: del iz pravnega in državnega znanstva 53 (proti 90 iz l. 1894.), prirodopisnih 80 (93), spisov za mladino 117 (199), del iz literarne zgodovine 53 (73), iz obrta 43 (91), leposlovje 300 (363), filozofija 15 (24), vzgojeslovje 24 (41), gospodarstvo 47 (57). Nasproti pa kažejo večje število: bogoslovje 103 (proti 69 leta 1894), medicina 59 (52), gledališče 100 (84), zlasti velik je prirastek literature za prosti narod 145 (58).

Muzikalij je izšlo l. 1895. vsega skup 382, leta 1892. 419, l. 1893. 331, l. 1894. 382.

Vseh časopisov češko-slov. je izhajalo isto leto 547 z 80 prilogami, poleg tega pa še raznih manjših, uradnih listov in drugih, za katere ni mogel zvedeti urednik, tako da se sme računati skupno 630 časopisov. Izmed teh je bilo 17 dnevnikov (5 v Ameriki), 28 zabavnih, 16 znanstvenih, 7 literarnih, 10 ženskih. V Ameriki je izhajalo 57 listov, šest na Spodnjem Avstrijskem, dva na Nemškem.

Skupno število vse literarne produkcije za leta 1895. je bilo 2451, pri čemer je bila dobra četrтина časništva.

Umeva se, da se iz samega števila ne dá sklepati na dobroto kakega slovstva, da je mnogo naštetih publikacij brez posebne vrednosti, vendar se istotako sme trditi, da je tudi takih del precēj, ki pričajo o velikem napredku češkega naroda in njegovem prizadevanju, ne zaostati v kulturi za drugimi, večjimi narodi.

Ĵ. Komljanec.

Ruska književnost.

Istočniki dlja istorii slavjanskoj filologii.
Tom. II. Novyja pisma Dobrovskago, Kopitara i drugih jugozapadnyh Slavjan. Trud ord. akad. I. V. Jagiča. Sanktpeterburg 1897. III + CII + 928 str. Cena 2 rublja 50 kop.

Že l. 1885. je izšla pri isti akademiji od istega učenjaka prva knjiga virov za zgodovino slovanske filologije, namreč pisma Dobrovskega in Kopitarja.

A preostalo je takrat še toliko gradiva, da se je takoj začela tiskati druga knjiga, ki je bila dogotovljena po raznih presledkih konec minulega leta. Med tem, ko obsega prva knjiga večinoma medsebojna pisma Dobrovskega in Kopitarja, nahajajo se v drugi dopisi raznih znamenitih mož iz začetka našega stoletja, ki so delovali za preporod slovanskih narodov. To so možje kakor Kopitar, Metelko, Primic, Zupan med Slovenci, Dobrovský, Hanka, Šafařík med Čehi, Karadžić, Stratimirović, Mušicki, Raić, Terlaić med Srbi, Köppen, Vostokov, Kajsarov, Turgenjev med Rusi, in Nemci Alter, Schlözer in Engel. Že iz samih teh imen se lahko sklepa, da morajo biti njihovi dopisi jako mnogovrstni. Bilo bi preobširno, navajati tu vse one predmete, o katerih razpravljajo posamezni možje. Storil je to tudi izdajatelj sam v uvodni studiji (str. I—CII). Ozrmo se le na ona pisma, ki se tičejo nas Slovencev, in posnemimo iz njih nekaj važnejših stvari.

Dasi daleč od svoje domovine, hotel je Kopitar vendar le ostati v ožji literarni zvezi z njo, vspodbujati rojake h književnemu delu in isto kolikor toliko voditi. Največ upanja mu je izprva vzbujal Zupan, kateri jedini ima pristno slovansko žilo, med tem, ko vsi drugi le nemškutarijo.¹⁾ Radi tega ga opominja in prosi, naj začne literarno delovati. Prva potreba je dober slovar. Ker ga je že Vodnik začel sestavljati, prepíše naj si dotično zbirko, čita stare knjige, poslušaja narod in zaznamovane besede zapisuje. Tako dobé Slovenci slovar, na katerega se bodo ozirali vsi slavisti (str. 183). Pisal je radi slovarja Kopitar tudi Primicu, ker sam ni imel dosti časa za tako delo, pa je bil tudi preoddaljen od domovine. Primic se je tudi v resnici lotil slovarja. Sam je začel izpisovati slovenske knjige, obrnil se še do drugih mož in jih prosil prispevkov. Razposlal je dotični svoj program duhovnikom na Štajerskem, na Koroškem je zbiral slovarsko gradivo Jarnik, na Kranjskem sta se pečala s tem Vodnik in Zupan. Ali kljub hrabremu začetku ni prišlo, kakor znano, do izdaje, bodisi da so bile sile za tako delo še preslabe, bodisi da se ni dal sestaviti tako dober slovar, kakor so si ga želeli. Temu se ni čuditi, ako pomislimo, da je bilo naše slovstvo takrat še malo krepko in da nam je povsodi pomanjkovalo vstrajnih delavcev.

Vzgoja narodnega razumništva je bila ptuja²⁾, in kdor je hotel pisati v slovenskem jeziku, moral se je

¹⁾ Mihi te unum omnium nostrum videri habere venam naturaliter slavam et scribere sermonem nostrum coulamment, cum ceteri omnes germanisemus in cogitando et nonnisi pedantici traductores simus! Str. 211.

²⁾ Primeri Primičevo pismo Zupanu (14. rožnika l. 1811., str. 276), kjer pravi med drugim: Ein deutsch gebildeter Slawe bleibt immer ein Mittelding zwischen einem Gebildeten und Ungebildeten, mithin ein Zwitter, ein monstre. Die Bildung der Slawen muss

naučiti sam. Pa kako? Književnega jezika ni bilo, slovenskih knjig je bilo bore malo, neslovenske šole pa so pripomogle, da so učenci pozabili kolikor toliko še one slovenščine, kar je je kdo znal iz doma. Poglejmo le slovenska pisma v našem zborniku! Kopitar, gotovo jeden najboljših poznavateljev našega jezika, si sploh ni upal, ali mu je bilo pretežko, pisati slovensko. Pisal je, kakor znano, v neki mešanici različnih jezikov, največ latinščine in nemščine (zlasti pisma do Zupana). Slovenska pisma so v tej knjigi le tri. Primic priznava sam, koliko težave mu dela slovensko pisanje, ker je vedno v dvomu, piše li prav ali ne. Zato vedno prosi Zupana, Kranjca „prave slovenske žile“, za razne svete in popravke.

Kako slabo je pač morala vplivati na narod ta nenarodna vzgoja razumništva, zlasti duhovščine! Boljši duhovniki so se pač sami vadili v narodnem jeziku, bodisi posamezno ali skupno (primeri slovensko družbo pri sv. Urbanu na Štajerskem stran 301—302). Ali večina se v svoji službi ni več brigala za daljnjo izobrazbo (Kopitar 241, 245, Primic 287, 291, 298, 299). Temu nedostatku bi nekoliko pomogla ljubezen do materinega jezika, za kar bi bilo seveda treba bolj narodne vzgoje in stolic za slovenščino. V tem oziru je Primic naganjal Zupana, naj se poteguje za tako stolico (učivnico jo imenuje) v Ljubljani ter je bil radi tega tudi sam pri ljubljanskem škofu (str. 290). V Gradcu pa se je baš po njegovem večletnem prizadevanju ustanovila slovenska stolica l. 1812., med tem, ko so jo dobili v Ljubljani štiri leta kasneje. Toda poleg tega je bilo treba tudi duševne hrane, slovstva. Kako težko so jo pogrešali Slovenci in hrepeneli po njej, vidimo n. pr. iz tega, da se je Ravnikarjevih Zgodeb sv. Pisma razprodala v prvem tednu polovico natiska (tiskalo se je 2000 izv., str. 7). Takrat se je predstavljalo tudi sv. pismo, in Kopitar daje navste, da se je treba ozirati na govorico prostega naroda, za kar sta bila sposobna zlasti Zupan in Ravnikar (str. 218).

O tedanjem velikem zanimanju za narodno blago pričajo tudi večkratni opomini in prošnje Kopitarja, naj bi začeli posebno duhovniki popisovati starine in običaje, nabirati narodne pesmi, stare pripovedke itd., tedaj stvari, ki se niso dovršile niti do danes.

O novi slovenski, oziroma slovanski abecedi se govori tudi v teh pesmih pogosto, ali obširno je razpravljal to vprašanje Kopitar v pismih do Dobrovskega.

Zanimiva je Kopitarjeva in Primičevo sodba o Marku Pohlínu. Kopitar nikakor ni mogel trpeti tega slovenskega pisatelja ter je očital tudi Primicu, da preveč diši po „marcijanizmu“. Primic se opravičuje v pismu do Zupana (14. rožnika l. 1811., str. 274),

slawisch seyn, wenn er das werden soll, was er werden könnte vermög seiner herrlichen Gaben der Natur.

češ, da se tudi sam nikakor ne strinja s Pohlinovimi zmotami, da pa se mu ne zdi koristno in dostojno, vedno le kričati in zabavljati proti njemu, temveč rajši z delom pokazati, kaj je prav. Sploh se vidi iz vseh Primičevih pisem, da je bil mehke narave, navdušen za slovensko stvar, kateremu je bilo mar le pozitivno delo, da pa seveda ni mogel uresničiti vseh svojih namer, pa saj mnogo njegovih koristnih in pravičnih želj ni izpolnjenih niti sedaj ne.

Štiri obširna kazala olajšujejo uporabo te zbirke. Ker je delo tako obširno, se pač ni čuditi, da je tudi v teh kazalih tu in tamkaj kaj izostalo, ali da bi si želeli kako stvar drugače. Tako pogrešamo pri Marku (Pohlinu) in Popoviču stran 222, kjer trdi Kopitar, da je na Markove zmote uplival Popovič; Japel se omenja tudi na straneh 306, 307, 311; za slovenski slovar, prevod sv. pisma bi želeli, da bi bila navedena vsa mesta tudi pod dotičnimi glavnimi besedami.

Iz te zbirke vidimo iz nova, kolike važnosti za pravo in dobro razumevanje našega preporoda so zlasti pisma tedanjih naših voditeljev. Zato pa bi bilo neobhodno potrebno, da bi na taka pisma obrnili vso svojo pozornost, jih zbirali in hranili ter počasi tudi izdali, da bi tako mogli vsaj svoj razvoj dobro poznati.

Ź. Komljanec.

Popravek

k-str. 135. letošnjega „Dom in svet“-a.

Napačno poučen sem pisal, da P. Hicinger nima nagrobnega spominika. V istini je grob res brez njega, a v pokopališčni kapelici ima na listovi strani v steno vzdan jako lep mramornat spominik. Plošča in podstav je iz črnega kamna, doprsni kip pokojnikov pa iz belega. Postavili so ga rodoljubi največ po trudu prof. Jožefa Marna. Kip je izklesal Franc Zajec v Ljubljani.

Napis se glasi:

Peter Hitzinger,

rojen 29. junija 1812 v Tržiču,

umrl 30. avgusta¹⁾ 1867 v Postojni,

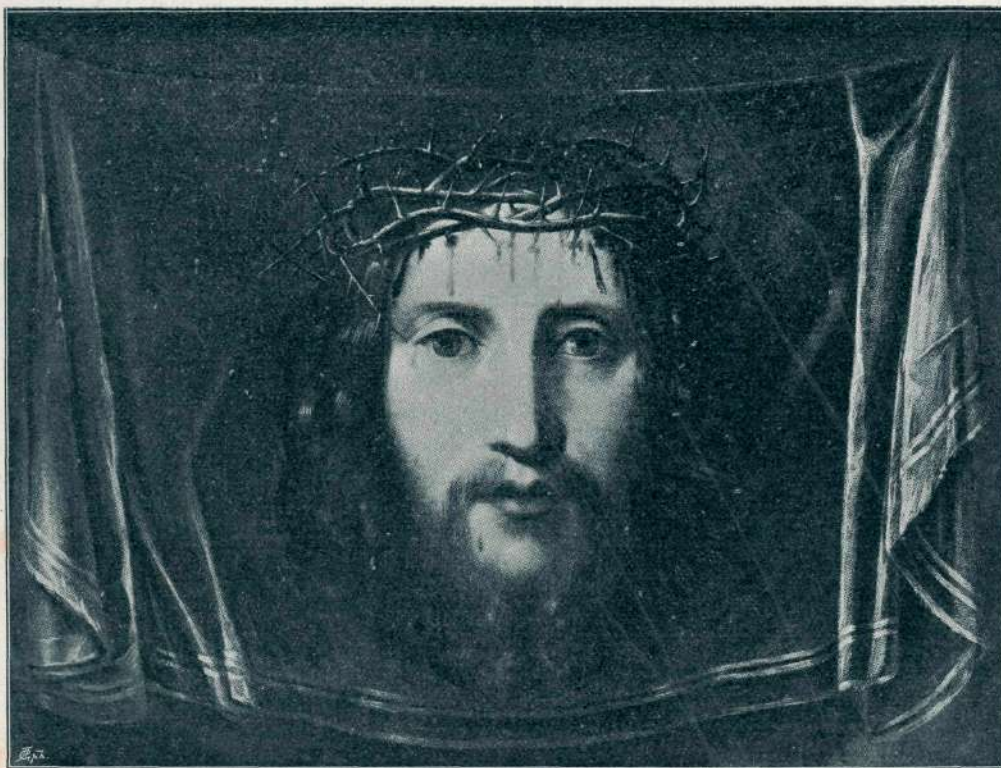
kjer je od leta 1859 bil farnik in dekan.

Za slavo Božjo gorečemu duhovniku, za blagor domovine nevtrudljivemu rodoljubu in pisatelju so postavili to spomenico leta 1875.

domoljubi slovenski.

¹⁾ To je pomota, ki se v knjigah [večkrat ponavlja. Hicinger je umrl 29. vel. travna malo pred polnočjo. Tako trdi sestra njegova, ki je umirajočemu prisostvovala.

Ź. Benkovič.

Veronikin prt s Kristusovim obrazom.